

TRT çocuk kitaplığının eleştirel düşünme ve yaratıcılık bağlamında incelenmesi

Analyzing TRT children's library in the context of critical thinking and creativity

Gülşah GENÇER^{1*} , Niyet BAHŞİ²

¹ İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye

² Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye

Özet: Bu araştırmanın amacı, Türkiye'nin en kapsamlı dijital çocuk kütüphanelerinden biri olan TRT Çocuk Kitaplık uygulamasında bulunan kitapların, eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerileri açısından değerlendirilmesidir. Araştırmada, TRT Çocuk Kitaplık'ta "Meraklı Bilgin" temasındaki 51 kitap, 21. yüzyıl becerilerinden eleştirel düşünme ve yaratıcılık boyutları açısından betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. İnceleme sırasında, yaratıcılık için Torrance (1995) ve eleştirel düşünme için Nosich (2016) tarafından önerilen alt boyutlar esas alınmıştır. Sonuçlar, eleştirel düşünme boyutlarından nitelikli soru sorma (%62) becerisinin öne çıktığını; ancak sağlam gerekçeler sunma ve akla uygun ölçütlere göre karar verme gibi alt boyutların az veya hiç işlenmediğini göstermiştir. Yaratıcılık boyutlarında ise en çok akıcılık (%72) vurgulanırken esneklik gibi diğer boyutların daha az ele alındığı görülmüştür. Ayrıca, 51 kitaptan 27'sinde yaratıcılık, 17'sinde ise eleştirel düşünme becerilerine dair herhangi bir unsurun bulunmaması dikkat çekicidir. Bu bulgular, çocukların eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerilerinin gelişimini desteklemek için TRT Çocuk Kitaplık içeriklerinin daha dengeli ve kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Eleştirel düşünme, yaratıcılık, çocuk edebiyatı, dijital kitaplar, e-kitaplık

Abstract: The aim of this study is to evaluate the books in TRT Children's Library, one of the most comprehensive digital children's libraries in Turkey, in terms of critical thinking and creativity skills. In the study, 51 books on the theme of "Curious Scholar" in TRT Children's Bookshelf were examined in terms of critical thinking and creativity dimensions of 21st century skills by descriptive analysis method. The analysis was based on the sub-dimensions suggested by Torrance (1995) for creativity and Nosich (2016) for critical thinking. The results showed that among the critical thinking dimensions, the ability to ask qualified questions (62%) was prominent; however, sub-dimensions such as providing sound reasons and making decisions based on rational criteria were covered little or not at all. In the creativity dimensions, fluency (72%) was emphasized the most, while other dimensions such as flexibility were dealt with less. It is also noteworthy that 27 out of 51 books did not include any elements of creativity and 17 did not include any elements of critical thinking skills. These findings suggest that the content of TRT Children's Bookshelf should be handled in a more balanced and comprehensive manner in order to support the development of children's critical thinking and creativity skills.

Keywords: Critical thinking, creativity, children's literature, digital books, e-library

1. Giriş

Çocuk edebiyatı, çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun olarak yazılmış eserlerden oluşan bir edebiyat türüdür. Bu türde yer alan eserler, çocukların dil becerilerini, hayal güçlerini ve genel kültürlerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Masallar, şiirler, hikâyeler, resimli kitaplar ve genç okurlar için yazılmış romanlar gibi çeşitli türleri kapsayan çocuk edebiyatı, çocukların duygusal ve bilişsel gelişimine katkı sunarken onların dünyayı ve insan ilişkilerini daha iyi anlamalarına da yardımcı olmaktadır (Karatay, 2011). Teknolojinin büyük bir hızla gelişmesi ve hayatın her alanını etkilemesi ile yaygınlaşan kitap türlerinden biri de elektronik çocuk kitapları olmuştur.

Elektronik kitaplar, fiziksel basılı kitapların dijital biçimde sunulmasıyla ortaya çıkan ve bilgiye erişim şeklimizi kökten değiştiren kitaplardır. Dijital çağın yükselmesiyle birlikte, çocuk edebiyatı da dijital ortama taşınarak farklı türlerde e-

kitaplar üretilmeye başlanmıştır. Bu kitaplar, geleneksel basılı kitapların yerini almaktan çok, çocuk edebiyatını zenginleştiren ve yeni okuma deneyimleri sunan bir alan hâline gelmiştir. Çocuklar için e-kitaplar, sadece metin tabanlı olmaktan çıkıp etkileşimli ve çoklu ortam içeriği barındıran formlara dönüşmüştür. E kitaplar; basit metin tabanlı e-kitaplar, çizimli ve sesli e-kitaplar, etkileşimli e-kitaplar, eğitsel e-kitaplar, animasyonlu e-kitaplar ve uyarlanabilir e-kitaplar şeklinde çeşitlilik göstermektedir. Metin tabanlı e-kitaplara bakıldığında, basılı kitapların dijitalleştirilmiş biçimleri oldukları ve genellikle sabit bir şekilde sunuldukları görülmektedir. İçeriği sadece metinden oluşan ve okuyucuların sayfalarını elle çevirdiği bu tür e-kitaplar, klasik masallar veya hikâyelerin dijital kopyaları olarak bilinmektedir. Bu tür kitaplar, basılı kitaplarla benzer bir okuma deneyimi sunarken taşınabilirlik ve erişilebilirlik bakımından daha tercih edilebilir sayılmaktadır (Özenç & Akın, 2020). İllüstrasyonlu ve sesli e-kitaplara bakıldığında özellikle küçük yaşta çocuklar için tasarlanmış olup zengin illüstrasyonlar ve sesli anlatımlar içerdiği görülmektedir. Resimler, çocukların hayal güçlerini harekete geçirirken sesli anlatım çocukların okuma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Güzelkçük & Can (2023) sesli e-kitapların hem görsel hem işitsel öğeler barındırdığı için, özellikle okuma becerileri henüz tam gelişmemiş olan çocuklar için uygun olduğunu belirtmişlerdir. Etkileşimli e-kitaplar ise, çocukların aktif bir şekilde hikâyeye katılmalarını sağlayan çoklu ortam unsurlarına sahip dijital kitap türleri olarak bilinmektedir. Bu kitaplarda çocuklar karakterlerle etkileşim kurabilmekte, bulmacaları çözebilmekte veya hikâyenin akışını belirleyebilmektedirler. Göçerler & Asutay (2016) bu kitapların, çocuğun öğrenme sürecini oyunlaştırarak eğlenceli bir okuma deneyimi sunduğunu ifade etmişlerdir. Eğitsel e-kitaplar, eğitsel içerik sunan, belirli beceriler kazandırmayı amaçlayan dijital kitaplardır. Bu tür kitaplar, genellikle etkileşimli unsurlar içermekte ve çocukların etkin katılımını sağlamaktadır (Pektaş Turgut, 2018). Animasyonlu e-kitaplar hikâyeyi anlatırken aynı zamanda hareketli grafikler ve ses efektleri kullanmaktadır. Çocuklar, bir yandan kitabın sayfalarını çevirirken diğer yandan animasyonlarla hikâyenin bir parçası hâline gelirler. Özellikle küçük yaş grupları için bu tür e-kitapların oldukça ilgi çekici olduğu ve okuma alışkanlığı kazanmalarında etkili olduğu düşünülmektedir. Uyarlanabilir e-kitaplar, bireysel okuma seviyelerine ve öğrenme hızlarına göre kişiselleştirilebilen dijital kitaplardır. Bu kitaplar, çocukların gelişimlerine uygun içerik sunarak okuma becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Soydan (2012) yapay zekâ teknolojilerinin kullanıldığı bu tür kitapların, çocuğun ilerlemesini takip etme ve ihtiyaçlarına göre özelleştirilmiş okuma önerileri sunma noktasında oldukça işlevsel olduklarını belirtmiştir.

Dijital e-kitapların erken çocukluk dönemindeki etkilerine bakıldığında, sesli anlatım özellikleri ve etkileşimli sözcük açıklamalarıyla çocukların sözcük dağarcığını genişletmelerine yardımcı olabildiği ve barındırdığı etkileşimli öğeler sayesinde çocukların hikâye ve kavramları daha iyi anlamalarını sağladığı (Boynukara, 2019), erken yaşta okuma alışkanlıklarının kazanılması, dil gelişimi ve bilişsel becerilerin gelişimi için büyük önem taşıdığı (Farrokhi, 2015), erken çocukluk dönemine yönelik eğitsel içeriklerin zenginleştirilmesine olanak tanıdığı (Durmaz, 2024), çocukların dinleme becerilerini geliştirmeleri açısından önemli bir araç olduğu; sesli anlatımların, çocukların doğru telaffuz ve vurgulama ile hikâyeleri dinlemelerini sağlayarak anlama becerilerini artırdığı (Ceylan, 2023) görülmektedir. Bu denli önemli etkileri olan ve dijital çağ çocuklarınca ulaşılabilirliği yüksek olan bu tür kitapların bazı nitelikleri taşımasının önemli olduğu düşünülmektedir.

21. yüzyıldaki hızlı dönüşüm bireylerin sahip olması gereken becerilerde de değişimler yaratmıştır. Artık akademik başarıdan çok yaratıcı ve eleştirel düşünebilen, problem çözme becerisi yüksek, sorumluluk bilincine sahip, yenilikçi fikirlere açık, lider ruhlu ve iş birliği içinde çalışmaya uygun olma gibi özellikler ön plana çıkmaktadır. Bu becerilerden ön plana çıkanlar arasında eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerileri bulunmaktadır. Eleştirel düşünme ve yaratıcılık,

bireylerin karmaşık problemleri çözme ve yeni fikirler üretme becerilerini geliştiren iki önemli bilişsel beceridir. Erken çocukluk döneminde eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerilerinin gelişimi, çocuğun gelecekteki akademik başarısında, problem çözme becerisinde ve sosyal yaşamında önemli rol oynamaktadır. Bu iki becerinin erken yaşlarda desteklenmesinin, çocukların daha özgüvenli, bağımsız ve yenilikçi bireyler olmalarına katkı sağladığı düşünülmektedir. Yaratıcı süreçler, bireylerin yeni ve özgün fikirler üretmesine olanak sağlarken eleştirel düşünme bu fikirlerin mantıksal ve çözümleyici bir şekilde değerlendirilmesini sağlamaktadır. Eğitim ortamlarında bu iki becerinin dengeli bir şekilde kullanılması, öğrencilerin problem çözme, yenilikçi düşünme ve karar verme becerilerini artırmaktadır (Yıldızhan Bora, 2024). Yaratıcılık ve eleştirel düşünme becerilerinin birlikte geliştirildiği bir eğitim sürecinin, çocukların hem akademik hem de sosyal yaşamlarında başarılı olmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Özellikle erken çocukluk döneminde çocukları gerçek hayata hazırlayan, günlük yaşama uyumlarını destekleyen önemli materyallerden biri çocuk kitaplarıdır. Dijital çağın içine doğan çocukların teknolojik araç gereçleri kullanma süreleri düşünüldüğünde e-kitaplar ile tanıştırılmaları ve etkileşim hâlinde olmalarının kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle e-kitapların bazı niteliklere sahip olması gerekmektedir. Bu araştırmanın amacı Türkiye'nin en kapsamlı dijital kütüphanesi olan TRT Çocuk Kitaplık uygulamasında bulunan kitapların eleştirel düşünme ve yaratıcılık açısından incelenmesidir. Kitaplardaki eleştirel düşünme ve yaratıcılık unsurlarını ele almaya ve 21. yüzyıl becerilerinin kazandırılmasının önemini vurgulamaya çalışan bu araştırmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara yanıt aranmıştır:

1. TRT çocuk kütüphanesindeki Minik Bilginler temasında yer alan kitaplarda eleştirel düşünme becerisi nasıl ele alınmaktadır?
2. TRT çocuk kütüphanesindeki Minik Bilginler temasında yer alan kitaplarda yaratıcılık becerisi nasıl ele alınmaktadır?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırmalarda, kavramların oluşturulması önem taşıyor ve incelenen olgular, bulundukları bağlam içinde değerlendirilip anlamlandırılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021). Creswell'in (2013) belirttiği üzere nitel araştırmalar, araştırmacıya az sayıda katılımcıyla çalışmasına rağmen derinlemesine ve zengin içerikli bilgi sunmaktadır. Ancak, bu yöntemle elde edilen bulgular genelleme amacı taşımamakta, yalnızca var olan durumu anlamaya yönelik olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanan bu araştırma türü, bilinmeyen ya da fark edilmeyen sorunları algılamaya ve doğal olgulara daha gerçekçi bir yaklaşımla eğilme fırsatı sunan öznel ve yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir (Merriam, 2009).

2.2. Çalışma Materyali

Araştırmanın çalışma materyallerini Türkiye'nin en kapsamlı dijital kütüphanesi olan TRT Çocuk Kitaplık uygulamasının Meraklı Bilginler temasındaki 51 kitap oluşturmaktadır. Kitapların yer aldığı platform Türkiye'nin en kapsamlı dijital kütüphanesi olması ve çocuk okurların kolaylıkla ulaşabileceği bir alan olması bakımından önemli bir uygulamadır. Dijital çağ çocukları olarak bilinen Alfa kuşağının teknolojik araç gereçleri kullanma yetkinliği ve süreleri düşünüldüğünde (Yıldız & Kanak, 2021) uygulamada yer alan kitapların 21. yüzyılın önemsenen becerileri olan eleştirel düşünme ve yaratıcılık

bağlamında incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda dijital çağ çocuklarının okuma güdülerini artırma, etkileşimli kitaplar yoluyla dil gelişimlerini destekleme, kitaplarla bütünleşik olma ve bunu bir alışkanlık hâline getirme noktasında bu tarz dijital kütüphanelerin önerilebilir. Bu nedenle TRT Çocuk Kitaplık uygulamasının eleştirel düşünme ve yaratıcılık bağlamında incelenmesinin gerekli olduğu ve bunun da araştırmanın çıkış noktasını oluşturduğu söylenebilir. Araştırmaya konu olan kitaplara ilişkin bilgiler aşağıdaki gibidir:

Tablo 1

TRT çocuk kitaplık meraklı bilgin temasındaki kitaplara ilişkin bilgiler

Kitabın Adı	Yazan	Resimleyen	Yayınevi	Yaş Grubu	Sayfa Sayısı
Temiz Çevre Savaşçıları	Tuba Bozcan	İlknur Salman	Yumurcak Yayınları	3+	14
Çalışan Başarır	Tuba Bozcan	İlknur Salman	Yumurcak Yayınları	3+	14
Ben Ne Olmak İstiyorum?	Abeer Al-Taher	Yade El Ubeydi	Nar Çocuk	3+	18
Bil Bakalım Ben Kimim?	Abeer Al-Taher	Ali Amr	Nar Çocuk	3+	18
Ne Anlatalım?	Aytül Akal	Mert Tugen	Redhouse Kidz	3+	30
Ne Boyayalım?	Aytül Akal	Mert Tugen	Redhouse Kidz	3+	32
Ne Oynayalım?	Aytül Akal	Mert Tugen	Redhouse Kidz	3+	32
Ne Yiyelim?	Aytül Akal	Mert Tugen	Redhouse Kidz	3+	32
Sudan Kim Çıktı?	Sezai Ozan Zeybek	Büşra Cantürk Durmaz	Nito Kitap	3+	24
İlkbahar Hediyesi	Bestami Yazgan	Noor Art	Nar Çocuk	4+	12
Çöp Yığını Canavarı	Zeynep Yayan	Zeynep Yayan	Cezve Yayınları	4+	32
Tavşan Bıdıbk Ders Çalışıyor	Seher Cesur Kılıçaslan	Duysal Tuncer	FOM Kitap	4+	14
Sarmaşık Gezegeni	Ayşe Sevim	Afra Elif	Cezve Yayınları	4+	32
Ressam Robot Robi	Nalan Aktaş Sönmez	Esra İlter Demirbilek	Çilek Kitaplar	4+	14
Pudino Merak Ediyor	Yasemin Mimir Altunok	İlknur Ercan	Damla Yayınları	4+	16
Pudino Uzaya Gidiyor	Yasemin Mimir Altunok	İlknur Ercan	Damla Yayınları	4+	16
Cemile Tombiş'e Yeni Kelimeler Öğretiyor	Aline de Petingy Seda Darcan Çiftçi	Nancy Delvaux	Kaknüs Çocuk	4+	10
Cem'in Uzay Macerası	Julie Brante	-	Yumurcak Yayınları	4+	14
Dr. Çınar	Erdoğan Ergin	Rumeysa Zeynep Araçlı	Masal Seramik Yayınları	4+	20
Pilot Olsam	Ana Michelle Sarı	Ana Michelle Sarı	Selimer Yayınları	4+	14
Astronot Olsam	Ana Michelle Sarı	Ana Michelle Sarı	Selimer Yayınları	4+	14
Aşçı Olsam	Ana Michelle Sarı	Ana Michelle Sarı	Selimer Yayınları	4+	14
Dalgıç Olsam	Ana Michelle Sarı	Ana Michelle Sarı	Selimer Yayınları	4+	14
İtfaiyeci Olsam	Ana Michelle Sarı	Ana Michelle Sarı	Selimer Yayınları	4+	14
Süper Kahramanlar Gözlük Takar	Gönül Simpson	Rıza Türker	Yeşil Dinozor Yayın	4+	16
Veteriner Olsam	Ana Michelle Sarı	Ana Michelle Sarı	Selimer Yayınları	4+	14
Zaman Neydi Piya?	Elif Mira	Filiz Saray	Nito Kitap	5+	24
Uzaya Yolculuk	Eser Ünal Şenler Hümeysra Bektaş Meral Canoğlu Cantürk	Sevgi İçgen	Erdem Yayınevi	5+	16
Hayal Neydi Pırıl?	Sena Yazıcı	Nur Dombaycı	Nito Kitap	5+	20
Ay Nereye Kayboldu?	Melike Günyüz Reza Hemmatirad	Reza Hemmatirad	Erdem Yayınevi	5+	16
Doktor Lala	Nalan Aktaş Sönmez	Esra İlter Demirbilek	Hayat Okul	5+	28
İtfaiyeci Şanti	Nalan Aktaş Sönmez	Esra İlter Demirbilek	Hayat Okul	5+	28
Pilot Pandi	Nalan Aktaş Sönmez	Esra İlter Demirbilek	Hayat Okul	5+	28
Akıllının Rüzgârı	Bestami Yazgan	Seval Cevizci	Nar Çocuk	5+	16
Ya Arılar Giderse	Bestami Yazgan	Seval Cevizci	Nar Çocuk	5+	16
Uçurtma Şenliği	Eser Ünal Şenler Hümeysra Bektaş	Sevgi İçgen	Erdem Yayınevi	5+	16

Meral Canoğlu Cantürk					
Bir De Böyle Bak	Ali Khodae	Ali Khodae	Nar Çocuk	6+	34
Tükenen Kalem	Melike Günyüz	Reza Hemmatirad	Erdem Yayınevi	6+	12
Ya Penguen Saatini Kurmayı Unutursa?	Sümeyye Öztürk Ulu	Sümeyye Öztürk Ulu	Nar Çocuk	6+	28
Hayal Halısı	Banu Yüce	Reza Hemmatirad	Erdem Yayınevi	6+	22
Kitap Yarışması	Melike Günyüz	Ender Dandul	Erdem Yayınevi	6+	14
Küçük Yıldız	Melike Günyüz	Gulnar Hajo	Erdem Yayınevi	6+	16
Ömrün Uzun Olsun Dostum	Nehir Aydın Gökduman	Büşra Gafarov	Erdem Yayınevi	7+	8
Bir İşin Ucundan Tut	Nehir Aydın Gökduman	Büşra Gafarov	Erdem Yayınevi	7+	8
Ünlü Yazarlar İş Başında	Nehir Aydın Gökduman	Büşra Gafarov	Erdem Yayınevi	7+	8
Gezici Kütüphane	Nehir Aydın Gökduman	Büşra Gafarov	Erdem Yayınevi	7+	8
Peli Spor Şöleninde	Melike Günyüz	Gulnar Hajo	Erdem Yayınevi	7+	16
Dünya Pisiler Günü	Nehir Aydın Gökduman	Büşra Gafarov	Erdem Yayınevi	7+	8
Herkes Özel Herkes Güzel	Esra Bulut	Mümine Yeşilmen	Erdem Yayınevi	7+	22
Kamer	Mehlika Çakmak	M.Ahmet Demir	Balık Kitap	7+	22
Önce Dinlerim Sonra Söylerim	Esra Bulut	Mümine Yeşilmen	Erdem Yayınevi	7+	20

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmadaki veriler TRT Çocuk Kitaplık'ta yer alan Meraklı Bilgin temasındaki 51 kitaptan elde edilmiştir. Meraklı bilgi ilişkileri ve bu temadaki kitapların seçimi Türkiye'nin en kapsamlı dijital kütüphanesi olması ve yaratıcılık ile eleştirel düşünme özelliklerini barındırmaya uygun bir tema olması etkili olmuştur. Kitaplarda anlatılanlar 21. yüzyıl becerilerinden eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerisi açısından incelenmiş, bu becerilerin kitaplarda bulunup bulunmama durumları tespit edilmiştir. Kitaplarda yer alan yaratıcılık becerisi ve bu becerinin alt boyutlarının belirlenmesinde Torrance (1995) tarafından sınıflandırılan “yaratıcılık ve alt boyutları” dikkate alınmıştır. Torrance'ın (1995) sınıflandırmasına ek olarak kitaplarda yoğun bir şekilde yer aldığı görülen 'hayal gücü' boyutu da araştırmacılar tarafından eklenmiş ve kitaplar bu alt boyutlara göre incelenmiştir. Kitaplarda yer alan eleştirel düşünme becerisi ve bu becerinin alt boyutlarının belirlenmesinde de Nosich (2016) tarafından sınıflandırılan “eleştirel düşünme ve alt boyutları” dikkate alınmıştır. Kitaplar bu alt boyutlar dikkate alınarak her iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak incelenmiş ve elde edilen veriler kodlanarak sayfa numaraları ile birlikte bir kelime işlemcisi dosyasına yazılmıştır. İki araştırmacı tarafından gerçekleştirilen kodlamalar arasındaki uyum oranı %92 olarak hesaplanmıştır. Bu oran yüksek düzeyde bir kodlayıcı güvenilirliğine işaret etmektedir. Daha sonra veriler araştırmacının bulgular kısmında sunulmuştur.

2.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, tümdengelimci bir yaklaşımı temsil etmekte ve genellikle yüzeysel bir inceleme sunarak kavramsal çerçevenin önceden belirlendiği araştırmalarda tercih edilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2021). Araştırmaya dâhil edilen kitaplar, araştırmacılar tarafından birkaç kez okunmuş ve eleştirel düşünme ile yaratıcılık açısından kodlanmıştır. Kodlama işlemi, farklı zamanlarda tekrar edilerek elde edilen veriler üzerinde gözden geçirme yapılmıştır. Son olarak kitaplarda yaratıcılık becerilerini destekleyen bölümler tema ve kategorilere ayrılarak frekans ve yüzde değerleriyle bulgular kısmında detaylandırılmıştır.

2.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Meraklı Bilgin temasındaki 51 kitabın tamamı çalışmaya dâhil edilerek geçerlilik sağlanmıştır. Güvenilirliği temin etmek adına, kitaplar iki farklı araştırmacı tarafından ayrı ayrı incelenmiş ve eleştirel düşünme ile yaratıcılık becerilerini barındıran cümleler tespit edilerek ilgili sayfalara not edilmiştir. Daha sonra araştırmacılar, bu cümleleri bir araya gelerek

karşılaştırmış ve üzerinde fikir birliği sağlayamadıkları durumlarda, üçüncü bir araştırmacının görüşüne başvurmuşlardır. Verilerin aktarılabilirliğini artırmak içinse elde edilen bulgular sıklıkla doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

3. Bulgular

Bu bölümde verilerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Çalışmanın bulguları tablo hâlinde ele alınmış ve yorumlanmıştır.

3.1. TRT Çocuk Kütüphanesindeki Minik Bilginler Temasında Yer Alan Kitaplarda Eleştirel Düşünme Becerisinin Yer Almasına Ait Elde Edilen Bulgular

Tablo 2

TRT çocuk kütüphanesindeki minik bilginler temasında yer alan kitaplarda eleştirel düşünme becerisinin yer almasına ait elde edilen bulgular

Tema	Kategori	Tespit Edilen Kitap Sayısı	Frekans	Yüzde
Eleştirel Düşünme	Sağlam gerekçeler sunmak	34	0	%0
	Akla uygun ölçütlere göre karar vermek		6	%3
	Sonuçları değerlendirmek		7	%3
	Mantıklı cevaplar vermek		16	%8
	Çıkarım yapmak		21	%10
	Neden sonuç ilişkisi kurmak		30	%14
	Nitelikli soru sormak		130	%62

Tablo 2'ye bakıldığında eleştirel düşünme becerisinin temada yer alan 51 kitaptan 34'ünde yer aldığı görülmektedir. Kitaplarda eleştirel düşünmenin alt boyutları ile doğrudan ilişkili olan 210 unsura yer verilmiştir. Bu boyutlardan nitelikli soru sormak 130, mantıklı cevaplar vermek 16, neden-sonuç ilişkisi kurmak 30, sonuçları değerlendirmek 7, akla uygun ölçütlere göre karar verme 6, çıkarım yapma 21 frekansla kitapta yer almıştır. Sağlam gerekçeler sunma kategorisinde ise herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Kitapta en fazla nitelikli soru sormak, en az ise akla uygun ölçütlere göre karar verme boyutlarına yer verilmiştir. Sağlam gerekçeler sunma noktasına ise değinilmemiştir. Nitelikli soru sormak %62 oranla kitapta en fazla değinilen alt boyut olmuştur.

İncelenen kitapta yer alan ve eleştirel düşünme içeren etkinlik örnekleri aşağıda verilmiştir:

Nitelikli soru sormak

Şimdi kim bilecek Ay'ın nereye gittiğini? (Ay Nereye Kayboldu?, s.4)

Acaba zaman akreple yelkovanın oynadıkları bir kovalambaç mıydı? (Zaman Neydi Piya?, s.12)

Zaman sihirli şapkadan çıkan bitimsiz bir ip miydi? (Zaman Neydi Piya?, s.14)

Unutulan öyküler nereye gider? (Ne Anlatalım?, s.3).

Eski çağlarda hangi hayvanlar vardı? (Ne Anlatalım?, s.17)

Boya olmadan resim yapılabilir mi? (Ne Boyayalım?, s.5)

Baykuş ne düşündü acaba? (Ne Boyayalım?, s.7)

Hangi hayvanlar koşabilir, hangileri uçabilir? (Ne Oynayalım?, s.3-4)

Bazı hayvanlar salıncağa neden binemez? (Ne Oynayalım?, s.9-10)

Anneciğim, babacığım bu kadar su damlası nereden geliyor? (Pudino Merak Ediyor, s.2)

Uzaylılar varsa bile nasıl görünüyorlar, ne yiyorlar, nasıl yaşıyorlar? (Pudino Uzaya Gidiyor, s.10).

Büyüteçle baksam bu virüsü görebilir miyim? Dedi annesine Çınar (Dr.Çınar, s.2)

Virüsler hasta ediyorsa onlardan nasıl korunacağız? (Dr. Çınar, s.3)

Ne dersiniz bir gün kaplumbağa da kendi hayallerinin halısını dokur mu?(Hayal Halısı s.21)

Hangimizi daha çok sevdiğine nasıl karar vereceğiz ki? (Kitap Yarışması, s.9)

Mantıklı cevaplar vermek

Rüzgârı durduramayız ama onun bize zarar vermesini engelleyebiliriz (Akıllının Rüzgârı, s. 7).

Rüzgârın yarattığı olumsuz durumu olumlu hâle çevirecek başka şeyler bulmalı, diye düşünmüş. Arkadaşının söylediği rüzgâr enerjisiyle ilgili çalışmalar yapan bilim insanı ile görüşmüş. (Akıllının Rüzgârı, s.10-11).

Hayal saat gibi kurulmaz bunu unutma (Hayal Neydi Pırıl?, s.8)

Güneş suyu ısıtır. Isınan su damlacıkları buharlaşıp gökyüzüne yükselir (PME, s.7-8)

Hanginiz daha çok yıpranmışsanız onu en çok seviyor demektir (Kitap Yarışması, s.9)

Neden-sonuç ilişkisi kurmak

Arılar taşımayınca çiçek ve meyve tohumları etrafa saçılmamış. Bu yüzden bahar gelince çayırarda rengarenk çiçekler açmamış. (Ya Arılar Giderse, s.10)

Arda'yı, verdikleri güvenden ötürü arkadaşlarının yanına bıraktı. (Uçurtma Şenliği, s.12)

Onun kolayı var efendim. Önce camları biraz daha kalınlaştırırız. Sonra rüzgârın hızını kesmek için camın önüne tel takarız. (Akıllının Rüzgârı R, s.9)

Bu heyecan verici ve sorumluluk gerektiren bir işti. Bu yüzden Pandi okulunu başarıyla bitirmişti (Pilot Pandi, s.21)

Hiç tanımadığı insanların hayatını kurtarmak için itfaiyeci olmayı seçti (İtfaiyeci Şanti, s.2)

Bugün hepiniz itfaiyeci olmuşsunuz. Şapkalarınızı çok beğendim. Demek ki hepiniz hayat kurtarmak istiyorsunuz (İtfaiyeci Şanti, s.5)

Yangın çıkmaması için neler yapmalıyız?

Ateşten uzak durmalıyız. (İtfaiyeci Şanti, s.7).

Tehlike anında ailemize haber vermeliyiz. (İtfaiyeci Şanti, s.7).

İşte duman bulutlarını gördüm. Yangın şu kara bulutların olduğu yerde (İtfaiyeci Şanti, s.10).

Seni iyileştirmek için geldim. Önce güzel düşünmeni istiyorum. Güzel düşünürsen her şey daha güzel olur, dedi. (Doktor Lala, s.8)

İçinizden biri Ay'ı üzmüş. O da bulutların arasına saklanmış (Ay Nereye Kayboldu?, s.14).

Sahi hayal nasıl kurulur, var mıdır bir tarifi? (Hayal Neydi Pırıl?, s.3)

Şimdi ise ormandaki ağaçlarımızı kestikleri için hayvanlar yuvasız kaldı, ben de havasız (Uzaya Yolculuk, s.5)

İnsanlar sorumluluklarını yerine getirmezse hasta olacağını söyledi Dünya (Uzaya Yolculuk, s.6)

Parklarıma, sokaklarıma attığınız çöpler yüzünden çok pis kokuyorum, demişti Dünya (Uzaya Yolculuk, s.7)

Gezegen çok küçük olduğu için orada yaşayan herkes birbirini tanır ve çok iyi geçinirdi (Çalışan Başarır, s.3)

Bilibup gezegeninin toprağı hiç verimli değildi. Bu yüzden komşu gezegenlerden alışveriş yapmak zorunda kalıyorlardı (Çalışan Başarır, s.5)

Ayakkabıların altına bağlamak için zıplama teli (ÇYC, s.10)

Canavarı gözetlemek için dürbün (ÇYC, s.10)

Her bulduğu bilgiyi not defterine yazdı. Çünkü bilim insanı olmak bunu gerektirirdi (SG, s.15)

Güneş'e yaklaşamam çünkü çok sıcak (Pudino Uzaya Gidiyor, s.10).

Alper o gece pelerini ile yattı çünkü doktora gitmek için cesaret lazımdı (Süper Kahramanlar Gözlük Takar, s.8)

Güneş kremi sürmediği için sırtı yanmış, saatini kurmayı unuttuğu için de yüzü ve karnı bembeyaz kalmıştı (Ya Penguen Saatini Kurmayı Unutursa?, s.22)

Hayal kurmayınca hayat çok sıkıcı oldu (Hayal Halısı, s.14)

Prohem bir tutarsa kediler çöpte yemek ararken hiç zorlanmayacak. Çünkü projemin uygulandığı bütün konteynerlerin içi ısı ısı olacak (Fahri ile Fikri, Dünya Pisiler Günü, s.4)

Gümüş Göl'den göç edememişti. Çünkü yavruları Keseli Peli uçmayı öğrenirken kanadının birini kırmıştı (Peli Spor Şöleninde, s.2)

Farklı ağaçların meyvelerini yemeyi sevdiği için farklı ağaçlara yuva yapardı (Herkes Özel Herkes Güzel, s.2)

Çınar ağacını ormandaki tüm hayvanlar çok severdi. Bu sebeple hep çınar ağacında buluşurlardı (Önce Dinlerim Sonra Söylerim, s.2)

Sonuçları değerlendirmek

Öfkesi yüzünden ormanın düzenini bozan aslan hatasını anlamış. (Ya Arılar Giderse, s.14)

Çalışmalar sonucunda Bilibup'un toprağının yapısı değişti. Tam verimli, kaliteli bir toprak oldu ve halk bir daha hiç kıtlık yaşamadı (Çalışan Başarır, s.12)

Artık yağmur nasıl oluşur, nasıl yağar çok iyi anlamıştım (Pudino Merak Ediyor, s.11)

Akla uygun ölçütlere göre karar verme

Özcan düşünmüş taşınmış ve şehre gitmeye karar vermiş (Akıllının Rüzgârı, s.9)

Pandi, yıllar geçse de bu sözleri unutmadı. "Ben iyi bir pilot olacağım." dedi ve karar verdi (Pilot Pandi, s.4)

Yaralının baş ucuna geçtiler ve durumuna bakıp onu ameliyata almaya karar verdiler (Doktor Lala, s.14)

Diğer bilim adamları uygulamaya karşı çıktılar ancak Rumba kararlıydı. Azimle, pest etmeden devam ederse başaracağına inanıyordu. Devam etti çalışmalarına (Çalışan Başarır, s.8)

Hepinizin farklı farklı güzel yetenekleri var. Hepinizin matematiği iy. Her ay bir kuşun başkanlık etmesine karar verdim (Önce Dinlerim Sonra Söylerim, s.19)

Çıkarım yapma

Bizimkiler haklıymış daha çok düşünmeliymişim. Şimdi anlıyorum hayal kurmayı öğrenince sıkılmak nedir bilmeyecek içim (Hayal Neydi Pırıl?, s.20)

Kaygan bunlar, sümükten yapılmış bence (Sudan Kim Çıktı?, s.8)

Zamanı oluşturan en önemli parçayı buldum, diye düşündü Piya, gözlerini açarak: Şimdi, şu an... (Zaman Neydi Piya?, s.23)

Kurumba durup dururken ve kendiliğinden bir şey olmayacağını anlamıştı (Çalışan Başarır, s.14)

Bakkaldan bir sürü abur cubur almışlardı. Anlaşılan hem diş sağlıklarını hem de vücut sağlıklarını fazla düşünmüyorlardı. (Temiz Çevre Savaşçıları, s.3)

(...) Onların güvenle geçmelerini sağlarım. Üfllediğim bir düdüğüm var. Ne olmak istiyorum? (Ben Ne Olmak İstiyorum?, s.1-2)

Beyaz elbise giyerim. Hastanede çalışırım. Doktora yardım ederim. Sence ne olmak istiyorum (Ben Ne Olmak İstiyorum?, s.2-3)

Ben ormanlar kralyım. Avlarımı iştahla yerim. Yelem gür ve kabarıktır. Kükrememle hayvanları korkuturum (Bil Bakalım Ben Kimim?, s.15)

Karnımın üstünde sürünerek hareket ederim. Her ilkbaharda derimi değiştiririm. Sesim tıslamayı andırır (Bil Bakalım Ben Kimim?, s.13)

Çok lezzetli bir sebze var ama adı neydi unuttum.

Şekli nasıl?

Uzuuun bir sebze...

Ben anladım (Ne Yiyelim?, s.3-4)

Çok lezzetli bir meyve vardı ama adı neydi unuttum.

Nasıl bir şey?

Dilim dilim!

Aaa çok kolay. Buldum! (Ne Yiyelim?, s.10)

Demek çöp yığınlarının altında hareket ederek kimseyi korkutmaya değil, yalnızca şişeden kurtulmaya çalışıyordu (ÇYC, s.17).

Boyu kısaldığı için kullanılmadığını anladı (Tükenen Kalem, s.9)

Yapılan incelemeler sonucunda “İlkbahar Hediyesi, Tavşan Bıdıbk Ders Çalışıyor, Ressam Robot Robi, Cemile Tombiş’e Yeni Kelimeler Öğretiyor, Cem’in Uzay Macerası, Pilot Olsam, Astronot Olsam, Aşçı Olsam, Dalgıç Olsam, İtfaiyeci Olsam, Veteriner Olsam, Bir de Böyle Bak, Küçük Yıldız, Fahri ile Fikri (Ömrün Uzun Olsun Dostum), Fahri ile Fikri (Bir İşin Ucundan Tut), Fahri ile Fikri (Ünlü Yazarlar İş Başında), Fahri ile Fikri (Gezici Kütüphane), Kamer” adlı kitaplarda eleştirel düşünme ile ilgili veriye rastlanmamıştır.

3.2. TRT Çocuk Kütüphanesindeki Minik Bilginler Temasında Yer Alan Kitaplarda Yaratıcılık Becerisinin Yer Almasına Ait Elde Edilen Bulgular

Tablo 3

TRT çocuk kütüphanesindeki minik bilginler temasında yer alan kitaplarda yaratıcılık becerisinin yer almasına ait elde edilen bulgular

Tema	Kategori	Kitap sayısı	Frekans	Yüzde
Yaratıcılık	Esneklik	24	7	%5
	Hayal gücü		14	% 10
	Orijinallik		20	%14
	Akıcılık		105	%72

Tablo 3’e bakıldığında yaratıcılık becerisinin temada yer alan 51 kitaptan 24’ünde yer aldığı görülmektedir. Kitaplarda yaratıcılık becerisinin alt boyutları ile doğrudan ilişkili olan 146 unsura yer verilmiştir. Bu boyutlardan akıcılık 130, orijinallik 20, esneklik 7 ve hayal gücü 14 frekansla kitaplarda yer almıştır. Kitaplarda en fazla akıcılık, en az ise esneklik boyutlarına yer verilmiştir. Akıcılık %72 oranla kitaplarda en fazla değinilen alt boyut olurken esneklik %5 ile en az değinilen alt boyut olmuştur.

İncelenen kitaplarda yer alan ve yaratıcılık içeren etkinlik örnekleri aşağıda verilmiştir:

Akıcılık

Şu kendini bilme rüzgarla bir hesabım var. Estiği yöne büyük bir duvar öreceğim. Bakalım el mi yaman bey mi yaman! (Akıllının Rüzgarı, s.7)

Önce camları biraz kalınlaştırırız, sonra rüzgarın hızını kesmek için camın önüne tel takarız (Akıllının Rüzgarı, s.10)

Önce rüzgarın estiği yöne pervaneler kurulmuş (Akıllının Rüzgarı, s.12)

Sonra ustalar Özcan’ın villasını rengarenk lambalarla süslemişler (Akıllının Rüzgarı, s.13)

Kaç gecedir Ay kayıp. Hiç ortalarda görünmüyor (Ay Nereye Kayboldu?, s.4)

Yüksekteki Dağ amca onu görmüş olmalı, diyor kuşlar (Ay Nereye Kayboldu?, s.6)

Dünya’yı mutlu edeceğim anne (Uzaya Yolculuk, s.10)

Bir süre sonra palamut havaya fırladı. Buldum galiba herkes kulağını bana versin, deyip planını diğer balıklara anlattı (Temiz Çevre Savaşçıları, s.9)

Kulaklarım yelpazeye benzer (Bil Bakalım Ben Kimim?, s.6)

Öykümüz nerede geçsin?

Benim evimde. Yani yeraltında.

Öykümüz gökyüzünde geçsin.

Öykümüz kovukta geçsin (Ne Anlatalım?, s.9-11-13)

Bir fikrim var.

Taş boyayacağız? (Ne Boyayalım?, s.7)

Ben çiçek yapacağım!

Ben kelebek!

Ağaç!

Balık! (Ne Boyayalım?, s.15)

Ne oynayalım?

Koşmaca!

Ağaca tırmanmaca!

Seksek oynasak? (Ne Oynayalım?, s.3-5-7)

Bence bunlar uzaylıların bizi gözlemek için koydukları kameralar, dedi (Sudan Kim Çıktı?, s.8)

Fırça tuvale güçlü darbeler attı. Renkler tuhaf oyunlar yaptı. Çizdiği robot köpek gıdıklana gıdıklana canlandı (Ressam Robot Robi, s.8)

Ben pilot olsam uçağımla ördekler göç ederken onlarla beraber güneşe, sıcak bölgelere giderdim (Pilot Olsam, s. 3)

Belki de birisi ardakla gökyüzünden su döküyordur. (Pudino Merak Ediyor, s.3)

Yürü Fikri valiz almaya gidiyoruz.

Uzaya giderken eşyalarımı nereye koyayım? (Fikri ile Fahri Bir İşin Ucundan Tut, s.3)

Ben bir astronot olsam, ilk önce en büyük en güzel roketi binerdim (Astronot Olsam, s.4)

Ben dalgıç olsam denizlerin içinde gezebilir, deniz canlılarını tanıyabilirdim. Yunuslarla yarışır tekneleri kovalayabilirdim (Dalgıç Olsam, s.7)

Ben bir itfaiyeci olsam ağaçta kalan kedileri kurtarabilirim. Çukura düşen köpeklerle yardım edebilirim (İtfaiyeci Olsam, s.6)

Ben bir veteriner olsam çok büyük bir ev alıp sokaktaki tüm yardıma ihtiyacı olan hayvanları toplardım. Onlara çok iyi bakardım (Veteriner Olsam, s.12)

Madem yediğimiz her şey sunî gidip sebze fidesi alalım (Fikri ile Fahri Ömrün Uzun Olsun Dostum, s.4)

Orijinallik

Fakat Dünya diğer arkadaşları gibi dans etmiyordu. Dünya'ya yaklaşıp sordular (Uzaya Yolculuk, s.4)

Acaba zaman akreple yelkovanın oynadıkları bir kovalama mıydı? (Zaman Neydi Piya?, s.12)

Kulağında babasının sesinden masallarla uçardı Kaf dağı diyarına (Kamer, s.14)

Ninenin zeytinyağıyla çalışan bir uzay gemisi vardı (Sarmaşık Gezegeni, s.3)

Onu açar açmaz diğer sandıkların da kapakları açılmasın mı! Salona çeşitli konuşmalar dolmasın mı! Hepsi de çocuk konuşmalarıydı bunların. Vır vır da vır vır, dır dır da dır dır (Sarmaşık Gezegeni, s.19)

Sesler özgür kalmış yakalayın! (Sarmaşık Gezegeni, s.24)

Uçağımla bulutların etrafında manevralar yaparak bulutları vanilyalı dondurma gibi şekillendirirdim (Pilot Olsam, s.4)

Ne dersiniz bir gün kaplumbağa da kendi hayallerinin halısını dokur mu? (Hayal Halısı, s.21)

Esneklik

Hayal nasıl kurulur?

Ekşi mi, tatlı mı yoksa biraz tuzlu mudur? (Hayal Neydi Pırıl?, s.3)

Hayal nasıl kurulur?

En kullanışlısı duvara asılan mı, kola takılan mı yoksa guguklusu mudur? (Hayal Neydi Pırıl?, s.8)

Boya kalemlerinin kağıt üzerinde dans etmesi onu mutlu ederdi (Zaman Neydi Piya? s.5)

Kaygan bunlar, sümükten yapılmış bence, dedi (Sudan Kim Çıktı?, s.8)

Kitaplar kendi aralarında konuşmaya başladılar. En çok beni seviyor (Kitap Yarışması, s.5)

Hayal Gücü

Hayal kurabilirsin tatlım, diye seslendi annesi salondan (Hayal Neydi Pırıl?, s.2)

Hayal bir mobilya değildir unutma! Üzerinde oturamaz, çalışamaz, uyuyamazsın belki ama aslında istediği her şeyi yapabilirsin hayal gücünle (Hayal Neydi Pırıl?, s.12)

“Ya Arılar Giderse, Uçurtma Şenliği, Pilot Pandi, İtfaiyeci Şanti, Doktor Lala, Çalışan Başarır, Ben Ne Olmak İstiyorum?, Ne Yiyelim?, İlkbahar Hediyesi, Çöp Yığını Canavarı, Tavşan Bıdıbık Ders Çalışıyor, Pudino Uzaya Gidiyor, Cemil’e Tombiş’e Yeni Kelimeler Öğretiyor, Cem’in Uzay Macerası, Dr. Çınar, Aşçı Olsam, Süper Kahramanlar Gözlük Takar, Bir De Böyle Bak, Tükenen Kalem, Ya Penguen Saatini Kurmayı Unutursa, Küçük Yıldız, Fikri ile Fahri Ünlü Yazarlar İş Başında, Fikri ile Fahri Gezici Kütüphane, Peli Spor Şöleninde, Fikri ile Fahri Dünya Pisiler Günü, Herkes Özel Herkes Güzel, Önce Söylerim Sonra Söylerim” kitaplarında yaratıcılık ilgili bir ögeye rastlanmamıştır.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmanın amacı Türkiye’nin en kapsamlı dijital kütüphanesi olan TRT Çocuk Kitaplık uygulamasında bulunan kitapların eleştirel düşünme ve yaratıcılık açısından incelenmesidir. Araştırmadaki veriler TRT Çocuk Kitaplık’ta yer alan Meraklı Bilgin temasındaki 51 kitabın betimsel analiz yöntemiyle incelenmesi sonucu elde edilmiştir. Kitapta yer alan cümleler 21. yüzyıl becerileri içerisinde yer alan eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerisi bakımından incelenerek tespit edilmiştir. Kitaplarda yer alan yaratıcılık becerisi ve bu becerinin alt boyutları incelenirken Torrance (1995) tarafından sınıflandırılan “yaratıcılık ve alt boyutları”, eleştirel düşünme becerisi ve bu becerinin alt boyutlarının belirlenmesinde de Nosich (2016) tarafından sınıflandırılan “eleştirel düşünme ve alt boyutları” dikkate alınmıştır.

TRT Çocuk Kitaplık’ta yer alan Meraklı Bilgin temasındaki 51 kitapta eleştirel düşünmenin alt boyutları ile doğrudan ilişkili olan 210 unsura yer verildiği tespit edilmiştir. İncelenen bu kitaplarda akla uygun ölçütlere göre karar vermek 6, sonuçları değerlendirmek 7, mantıklı cevaplar vermek 16, çıkarım yapmak 21, neden-sonuç ilişkisi kurmak 30, nitelikli soru sormanın 130 frekansla yer aldığı belirlenmiştir. İncelenen kitaplarda en fazla nitelikli soru sormak, en az ise akla uygun ölçütlere göre karar verme boyutlarına yer verildiği saptanmıştır. Sağlam gerekçeler sunma alt boyutuna ise hiç değinilmemiştir. Canbaz & Kaplan Sayı (2022) çalışmalarında inceledikleri kitapların eleştirel düşünme becerisini destekler nitelikte olduklarını ancak gerekçe sunma ve gerekçeleri ayırt etme noktasında zayıf olduklarını belirtmişlerdir. Çalışma sonuçları bu doğrultuda birbirini destekler niteliktedir. Nitelikli soru sormak alt boyutu %62 oranla kitaplarda en fazla yer alan alt boyut olmuştur. 17 kitapta ise eleştirel düşünmeye ait herhangi bir unsura rastlanılmamıştır. Şimşek & Özkan (2022) de çalışmalarında inceledikleri çocuk kitaplarının eleştirel düşünme bağlamında zengin içeriklere sahip olduklarını ve nitelikli soru sormak ile neden-sonuç ilişkisi kurmak alt temalarının yoğun olduğunu belirtmişlerdir. Orhan da (2021) çalışmasında internet üzerinden çok satılan çocuk kitaplarını eleştirel düşünme bağlamında incelemiş ve kitapların çıkarımda bulunma ve neden-sonuç ilişkisi kurma bakımından zengin olduklarını belirtmiştir. Bu bağlamda çalışma sonuçlarının birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Aynı tema içerisinde incelenen kitaplarda yaratıcılık becerisinin alt boyutları ile doğrudan ilişkili olan 146 unsura yer verildiği saptanmıştır. Bu boyutlardan esneklik 7, hayal gücü 14, orijinallik 20 ve akıcılığın 130 frekansla kitaplarda yer

aldığı ve yaratıcılık becerisinin alt boyutları ile doğrudan ilişkili olan 146 unsura yer verildiği tespit edilmiştir. Kitaplarda en fazla akıcılık, en az ise esneklik boyutlarına yer verilmiştir. Akıcılık %72 oranla kitaplarda en fazla değinilen alt boyut olurken esneklik %5 ile en az değinilen alt boyut olmuştur. 27 kitapta ise yaratıcılık becerisine ait bir unsura rastlanılmamıştır. Erhan (2019) çalışmasında resimli çocuk kitaplarını yaratıcılık bağlamında incelemiş ve çocukların yaratıcılıklarını geliştirmek için daha nitelikli kitaplar yazılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Çalışma sonuçlarının bu bağlamda birbirini destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Elde edilen bu sonuçlardan hareketle, TRT Çocuk Kitaplık uygulamasında bulunan Meraklı Bilgin temasındaki 51 kitapta 21. yüzyıl becerileri arasında önemli bir yer tutan eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerilerinin alt boyutları açısından belirli bir oranda temsil edildiği tespit edilmiştir. Araştırmaya göre, kitapların büyük bir kısmında eleştirel düşünme becerisinin en sık vurgulanan alt boyutunun nitelikli soru sormak (%62) olduğu görülmüş, buna karşın akla uygun ölçütlere göre karar verme ve sağlam gerekçeler sunma gibi alt boyutların sınırlı olarak ele alındığı ya da hiç ele alınmadığı belirlenmiştir. Bu durum, çocukların eleştirel düşünme becerilerini geliştirebilmeleri açısından çeşitlendirilmiş içeriklerin önemine işaret etmektedir.

Aynı şekilde, yaratıcılık becerilerinin alt boyutları açısından yapılan değerlendirmelerde akıcılık boyutunun (%72) belirgin bir ağırlık taşıdığı, ancak esneklik boyutuna daha az yer verildiği saptanmıştır. Bu sonuç, çocukların yaratıcı düşüncelerini farklı yönlerden geliştirmeleri için çeşitli alt boyutların dengeli bir şekilde işlenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Araştırmada, 51 kitaptan 27'sinde yaratıcılık ve 17'sinde eleştirel düşünme becerilerine ait herhangi bir unsurun bulunmaması da dikkat çekici bir bulgudur. Bu durum, kitapların pedagojik içeriğinin eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerileri açısından daha kapsamlı bir yaklaşımla yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir. Kara (2022) çocuk kitaplarında yaratıcılığı destekleyen faktörleri incelediği çalışmasında kitaplarda yaratıcı düşünmeyi geliştirecek daha zengin öğelere yer verilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda çalışma sonuçları benzerlik göstermektedir.

Sonuç olarak, TRT Çocuk Kitaplık'ta yer alan kitaplarda çocukların eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerilerini geliştirmeye yönelik unsurların bulunması olumlu bir katkı sağlamakla birlikte, bu becerilerin alt boyutları açısından daha dengeli ve kapsamlı bir içerik sunulmasının çocukların gelişimine daha fazla katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın sonuçlarından hareketle, TRT Çocuk Kitaplık uygulamasında yer alan Meraklı Bilgin temasındaki kitapların çocukların eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerilerini geliştirme açısından daha etkili olabilmesi için şu öneriler sunulabilir:

- Kitaplarda nitelikli soru sormak boyutuna ağırlık verilmişken, akla uygun ölçütlere göre karar verme ve sağlam gerekçeler sunma gibi diğer eleştirel düşünme alt boyutlarına yeterince yer verilmemiştir. Çocukların eleştirel düşünme becerilerini dengeli bir şekilde geliştirebilmeleri için, kitap içeriklerine bu boyutların daha fazla eklenmesi önerilmektedir. Bu amaçla, karakterlerin olayları değerlendirirken akılcı ölçütler kullanması veya sağlam gerekçelere dayalı kararlar vermesi gibi unsurlar hikâyelere dahil edilebilir.
- Kitaplarda yaratıcılık alt boyutları açısından akıcılık büyük bir oranda vurgulanırken, esneklik ve orijinallik gibi diğer boyutların daha az ele alındığı görülmüştür. Yaratıcılığın tüm yönlerinin dengeli bir şekilde çocuklara kazandırılabilmesi için, bu alt boyutların kitaplarda daha fazla işlenmesi önemlidir. Örneğin, esnek düşünmeyi teşvik eden olay örgüleri veya orijinal çözümler geliştiren karakterler hikâyelere eklenebilir.

- Eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerilerine dair unsurlar, bazı kitaplarda yer almamaktadır. Çocukların bu becerileri içselleştirebilmeleri için tüm kitaplarda bu özelliklerin daha dengeli bir şekilde işlenmesi önerilmektedir. Bu bağlamda, tüm kitapların pedagojik bir gözle yeniden değerlendirilmesi ve gerektiğinde içeriklerin zenginleştirilmesi, çocukların bilişsel ve duygusal gelişimlerine katkı sağlayacaktır.
- Kitaplarda yer alan eleştirel düşünme ve yaratıcılık unsurlarının çocuklara nasıl aktarılacağı konusunda ebeveyn ve eğitimcilere rehberlik sunulması faydalı olabilir. TRT Çocuk Kitaplık uygulaması, kitapların eleştirel düşünme ve yaratıcılığı destekleyen yönleri hakkında yönlendirici notlar ekleyerek yetişkinlerin çocuklara bu becerileri kazandırmaları konusunda yardımcı olabilir.
- Eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerilerini destekleyen içeriklerin sadece belirli temalarla sınırlı kalmaması, çocukların farklı durumlar karşısında da bu becerileri geliştirmelerine katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda, Meraklı Bilgin dışında farklı tema ve hikâye kurgularıyla bu becerileri işleyen yeni kitapların hazırlanması önerilmektedir.

Bu önerilerin hayata geçirilmesi, TRT Çocuk Kitaplık uygulamasının çocukların 21. yüzyıl becerileri açısından daha zengin bir eğitim kaynağı olmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Boynukara, M. (2019). *Etkileşimli e-kitap oluşturulması, öğretmen adaylarının gelecekte etkileşimli e-kitap kullanımı hakkındaki düşünceleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Canbaz, B., & Kaplan Sayı, A. (2022). Çıtır çıtır felsefe kitap serisinin eleştirel düşünme becerileri açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(236), 3081-3106. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.953935>
- Ceylan, E. (2023). *Etkileşimli e-kitap destekli ters yüz öğrenme modelinin fen bilgisi öğretmen adaylarının astronomi konularındaki akademik başarı ve ilgisine etkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage Publications.
- Durmaz, G. (2024). *Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik e-kitaplardaki çocukluk anlayışının incelenmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Erhan, G. (2019). Resimli çocuk kitaplarında steam: "yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisi". *Journal of STEAM Education*, 2(1), 1-20.
- Farrokhi, N. (2015). *Eğitim amaçlı e-kitaplarda tasarım sorunları: Türkçe öğrenimi için bir e-kitap uygulaması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Göçerler, H., & Asutay, H. (2016). Yazınsal bir ürün olarak sesli kitapların okuma derslerindeki etkililiği ve kullanılabilirliği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 151-167.
- Güzelküçük, D. M., & Can, R. (2023). Üniversitenin sesli kitap ve podcast dinlemeye yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Dergisi*, 11(4), 33-48. <https://doi.org/10.29228/ijlet.73794>

- Kara, C. (2022). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında yaratıcılığı destekleyen bir faktör olarak resimlemelerin kullanımı. *STAR Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 221-240.
- Karatay, H. (2011). Çocuk edebiyatı ve dil gelişimi. *Türk Dil Dergisi*, 89(1), 15-25.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.
- Nosich, G. M. (2016). *Learning to think things through: A guide to critical thinking across the curriculum*. Pearson.
- Özenç, E., & Akın, E. (2020). Okuduğunu anlama ve akılda tutma becerileri bakımından baskı ve dijital kitap okumanın karşılaştırılması. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(25), 40-50. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.836088>
- Pektaş Turgut, Ö. (2018). Çocuklara yönelik etkileşimli e-kitap uygulamaları. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 21, 205-221. <https://doi.org/10.18603/sanatvetasarim.435664>
- Şimşek, Ş., & Özkan, A. (2022). Anooshirvan miandji'nin çocuk kitaplarının eleştirel düşünme becerileri bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 6(1), 1-17.
- Soydan, E. (2012). E-kitap teknolojisi ve basılı kitabın geleceği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 389-399.
- Torrance, E. P. (1995). *The Torrance tests of creative thinking*. Scholastic Testing Service.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız İ, Kanak M. (2021). Çocukların dijital teknoloji kullanımı ve ebeveyn yaklaşımları: kesitsel bir çalışma. *TJFMPC*, 15(2), 306-14.
- Yıldızhan Bora, B. (2024). *Alfa kuşağına atfedilen dört becerinin erken çocukluk dönemi kapsamında araştırılması: Dijital okuryazarlık, problem çözme ve eleştirel düşünme, yaratıcılık, iş birliği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.

Extended Abstract

In today's rapidly evolving digital age, children's access to educational resources has expanded beyond traditional printed books to include digital formats such as e-books and interactive applications. Among these resources, TRT Children's Digital Library (TRT Çocuk Kitaplık), one of Turkey's most comprehensive digital book platforms for children, stands out as a widely accessible and pedagogically valuable tool. The importance of developing 21st-century competencies—particularly critical thinking and creativity—has become central to educational discourse, especially in early childhood education. Literature has long been a vehicle for fostering these skills, and digital children's books offer a unique opportunity to integrate them within engaging and developmentally appropriate contexts.

This study investigates the extent to which books in the "Curious Scholar" ("Meraklı Bilgin") theme of TRT Children's Digital Library support critical thinking and creativity. Specifically, it evaluates 51 books using descriptive analysis methods, guided by Nosich's (2016) framework for critical thinking and Torrance's (1995) model of creativity. The aim is to determine how well these books align with educational objectives in fostering higher-order thinking skills in young readers.

Method

A qualitative descriptive analysis design was adopted to examine the selected digital children's books. The study focused on 51 books under the "Curious Scholar" theme in the TRT Children's Library, chosen for their potential to contain content suitable for evaluating critical thinking and creativity. The analysis was structured around Torrance's (1995) creativity dimensions fluency, flexibility, originality, and imagination and Nosich's (2016) critical thinking components such as reasoning, inference, evaluation, and asking meaningful questions. Two researchers independently reviewed each book, identifying and coding textual elements that aligned with the frameworks. The intercoder reliability was calculated at 92%, indicating a high level of agreement. Frequency and percentage values were then used to quantify the presence of each dimension within the dataset.

Findings

The findings revealed significant variation in how critical thinking and creativity were embedded across the books. For critical thinking, a total of 210 relevant elements were identified across 34 of the 51 books. The most frequently observed dimension was "asking meaningful questions" (62%), followed by "reasoning through cause-and-effect" (14%) and "drawing inferences" (10%). Notably, components such as "providing sound reasoning" and "making decisions based on rational criteria" were either minimally present or entirely absent. Seventeen of the books contained no elements related to critical thinking at all.

In terms of creativity, 146 relevant items were found across 24 books. The most prominent dimension was "fluency" (72%), reflecting the ability to generate multiple ideas, followed by "originality" (14%), "imagination" (10%), and "flexibility" (5%). Despite this, 27 of the 51 books showed no indicators of creativity, which is a notable gap considering the digital and interactive nature of the platform. Examples from the books include imaginative questioning (e.g. "Is time a game played between the clock hands?") and original character interactions (e.g. "The old lady had a spaceship powered by olive oil"), illustrating how creativity and inquiry were occasionally well-integrated.

Discussion and Conclusions

The results of this study highlight both the potential and limitations of the TRT Children's Digital Library in supporting children's cognitive skill development. The heavy emphasis on "asking meaningful questions" aligns with the broader educational trend toward inquiry-based learning and demonstrates a promising foundation for nurturing critical thinking. However, the minimal presence of dimensions such as reasoned decision-making and justification suggests that the platform could do more to promote higher-order thinking.

Similarly, while the frequent presence of fluency indicates a strong foundation for creativity, the lack of flexibility and originality in many of the books limits the scope of creative engagement offered to readers. This suggests a need for greater balance across the sub-dimensions of creativity to support children in exploring multiple perspectives and solutions.

The absence of any critical or creative elements in a significant proportion of the books raises concerns regarding content consistency. As digital books become increasingly central to children's reading experiences, particularly in early education, ensuring that these resources promote key cognitive skills becomes a critical issue for publishers, educators, and content developers.

Recommendations include integrating more complex and diverse critical thinking scenarios into book narratives (e.g., dilemmas, decision-making moments); enriching creativity by including characters and storylines that model flexible thinking, originality, and imaginative problem-solving; offering guidance to educators and parents on how to support critical and creative thinking while using the TRT Children's Library; and embedding these skills across a wider thematic range.

In conclusion, while TRT Children's Digital Library offers a promising platform for engaging young readers, a more intentional design strategy that evenly incorporates the full spectrum of critical thinking and creativity skills would significantly enhance its pedagogical impact.